

פתחו שערים*

מספרת הגمرا בנדרים:

ההוא בר בבל דסליק לאראעא דישראל נסב איתה גנטא אישתא. אמר לה: בשליל לי תרי טלפי (שני רגלי כהמה), בשילה ליה תרי טלפי (שני עדשים, שאף הם קרייס 'טלפי'). רחח עלה.

למחר אמר לה: בשליל לי גרייא (כינוי לכמות עצומה), בשילה ליה גרייא (פאה, שאף היא קריה אריא). אמר לה: זילאי איתי לי תרי בוצני (לכבייאו שני קישואיס), איזות ואיתי

לייה תרי שרגי (הלהקה והבאה לו שני נרות, שאף הם קרייס 'בוצני').

אמר לה: זילאי תברוי יתחונן על רישא דבבא (ולכוי שברי אותם על ראש השער). זהה יתיב בבא בן בוטא אבבא, וקא דאין דינא (זהה יושב בבא בן בוטא בשער, והוא עסוק בדיון). איזות, ותברות יתחונן על רישיה (הלהקה ושבריה אותם על ראש, שהרי שמו הוא 'בבא').

אמר לה: מה הדין דעבדת? (מרוע נהנת קרן) אמרה ליה: כך ציוני בעלי. אמר: את עשית רצון בעליך, המקום יוציא מך שני בנימ כבבא בן בוטא. (נדירים ט ע"ב)

תחילת הגمرا - "ההוא בר בבל דסליק לאראעא דישראל, נסב איתה גנטא" - מציגה לנו את הרקע להבנת הסיפור: עליה חדש נשא אישתא. אב בית הדין - בבא בן בוטא - יושב בשער دون את הדין, ובאמצע יש הפרעה. 'בום'.

* סיום שיעור שהועבר במכון "בניין שלם".

"תרוי טלפי"

על פניו, דבריו של בבא בן בוטא הם שבח והלל לאישה שעשתה את רצון בעלה בצורה אווילית, 'ראש בקירות', בלי להבין ובלי לשאול שאלות. האם ראי להעדר ולברך אישתא כזו? הרי למעשה היא מעולם לא עשתה את רצון בעלה, אלא תמיד ביצעה את התהופט הגמורו: היא קיימה את המילים, אך לא סיפקה את רצונו הפנימי. מדובר, כאמור, בבא בן בוטא מברך אותה?

במקרה הראשון שבגמרא, האיש ביקש מאשתו שני רגלי כהמה, והיא הביאה לו שני עדשים. מה בדיקת חשבה האישה? לשם מה צריך אישתא שני עדשים? מן הסתם, הוא רוצה לאכול ארוחת צהרים. מדובר, אם כן, הוא לא ביקש ארוחת צהרים?

תקשורות מורכבות מארכבה רבדים: היא מונעת מרצון להעבר מסר כלשהו, מתבטאת במילים, נקלחת ע"י האדם השני ומובנת על ידו. המנגנון הראשון לקשר והבעתו של הקשר במילים - שניהם נעשים ע"י הדבר, ואילו שמיעת המילים והבנתן נעשות ע"י האדם השני. בדו-שיח שבגמרא, האיש רצה לאכול וbeitza זאת במילים, והאישה שמעה את דבריו וניסתה להבין למה והתכוון.

באופן אידיאלי, האישה צריכה להצליח להבין את כוונתו של בעלה. במקרה הראשון, התקשורות נכשלה כי האיש לא ניסה את רצונו בצורה נכונה. היא שמעה את דבריו, ניסתה לבצעם באופן עיוור, בלי להבין, ובסיומו של דבר - לא סיפקה את רצונו.

רש"י מביא פירוש נוספים למקרה הראשון שבגמרא. לפי הסבר זה, כוונת האיש במילים "תרוי טלפי" לא הייתה 'שני עדשים', ממשמעות הלשונית של בקשותיו, אלא 'מעט עדשים'. בשפטו של האיש, 'שניים' שימושו ככינוי 'למעט'. האישה ביצעה את בקשותיו על פי פירושה המילוני, והכינה לו ארוחת צהרים שני עדשים.

למעשה, גם אנו מדברים לעתים בצורה כזו. אנו אומרים 'חכה שנייה', אך כוונתנו אינה רק לשניה אחת. אנו מתנסחים כך כשהאנו מנסים ליצור רושם של זמן לא-ארוך. איננו מתכוונים ל'שניה' כפירושה המילוני, אלא לזמן קצר. כאשר הטכני

דinem אלא ביום, ובשעת הארוחה יושב בבא בן בוטא זהן דין. שני הحسبרים אינם הגיוניים, ומדוע הוא מבקש ממנו דבר שאין לו צורך בו?

בתחילת התפיסה התנוגות אשתו כלעג, והוא הגיב בכעס עז - "ירחת עלה". למרות זאת היא ממשיכה להנתנווילו אין לה יכולת הקשה. הוא יודע שהיא בחורה רצינית - שהרי אכן התהtron אתה. הפתרון העולה בדעתו הוא שהוא מנסה להעבירה לו מסר של התבולות והערצתה: 'בעל' היקר, אתה כל-כך מדחים ועמוק שאין מקבלת אותך כפי שאתה. אני כופה עלייך את הפרשניות שלך.'

כדי לבדוק אם השערתו נכונה, הוא משתמש במילה שבארמית הביבלית משמעה קישואים ובארמית הארץ-ישראלית משמעה נרות. הוא אינו זוקק לויה או זהה; אך כך יגלה או הבין את המסר שלו. כתע, הוא מנסה לבחון: האם האישה באמת תבעה כל מה שיאמר, בלי הרהורים ובכל מחשבה? אם יאמר לה "בוצני" - מילה המתפרשת בזרחה אחת לפי שפטו (ארמית בבלית) ובזרחה אחרת לפי שפתה (ארמית ארץ-ישראלית) - האם תבהיר בפירוש התואם את השקפת עולמו, או תעדיף את הפירוש שהוא הייתה מתכוונת אליו?

לתודהתו הרבה, מביאה האישה נרות. האיש בקש קישואים, אך אשתו הביאה לו נרות. מכאן, שהאישה אינה מבצעת את דבריו בעניינים עצומים. היא אינה מתבטלת כלפי בעלה, אינה מנסה לריב אותו ואני חסרת שכל. הוא שבור ורצוי, ואני מסוגל להבין את פשר התנוגות.

"שבתי אותם על ראש השער"

בתגובה, האיש ציווה על אשתו לחתת את הנרות ולהטיח אותם בראש השער (=''בבבא''). היא לקחה את הנרות והטיחה אותם בראשו של בבא בן בוטא, שישב ועסוק בדיון בשער העיר.

מה פשר ציווי זה? אם זה היה תגובה חסרת שליטה הנובעת מכם, מדוע הוא אינו משבר את הנרות בעצמו? ומדוע על ראש השער דוקא?

מבטיח 'לבוא אחר' - הוא לא-תמיד מתכוון באמת לבוא למחור. הוא מבטיח להזדרז, ומנסה ליצור רושם כאילו הוא הגיע מייד.

כמונו, גם אותו איש ניסה לגמד את בקשתו: כמובן, הוא אינו רוצה צחירים, אלא רק שני עדשים. הוא מתבאיש ברעבונו, ובמקום לומר בפשטות 'אני רעב', הוא מ慈פה שאשתו תשמע אותו, תבין את כוונתו ותכין לו מעט עדשים. כשהוא חזר רעב ומגלת צלהת גדולה שברמוכה שני עדשים קטנטנים - הוא כועס עליה.

"גריזא"

למחרת אותו היום, האיש בקש מאשתו לבשל לו 'סאה'.שוב, הוא לא התכוון לפירוש המילוני של דבריו - כמהות עצומה של אוכל, שאדם אינו מסוגל לאוכלה בלבד - אלא התכוון לומר שהוא מאד רעב.שוב, כמו ביום הקודם, שניהם טועים באותו טעם: הוא אינו מתבטה בזרחה מדוייקת, והיא מלאת את פקודתו בצדינות ובאופן עיור.

באופן טרי, הטעות של היום הקודם רק מתעצמת. האיש מצפה שהאישה, אחדרי שכבר גילתה שעליה להעמיק בכוונתו, תקדיש מעט מחשבה להבנת דבריו. הוא חולך מעט לקראתה; הוא כבר אינו מבקש 'שני עדשים', כאילו הוא בכלל אינו רעב, אלא מודה בכך שהוא מבקש לאוכל. הוא מתגבר על אי-הנעימות, אך עדין לא אומר את מה שהוא חושב.

לכוארה, האישה - מצדה - לא התקדמה כלל. למרות הкус של היום הקודם, היא ממשיכת למלא את בקשותיו של בעלה בזרחה עיורת ובכל מחשבה. היא מכינה לו סאה, למורת שאין סיכוי שהוא צריך כמהות כזו של אוכל לצורך מעשי כלשהו.

"ברעוני"

במקרה השלישי, האיש בקש מאשתו שני קישואים, וזה הביאה לו שני נרות. מה מקור אי-ההבנה במקרה זה? האם רק חוסר התאמה בשפה?

מדוע בכלל האיש בקש מאשתו קישואים? היתכן שהוא חושש שסתן עדשים לא תשביע את רעבונו? גם הפירות של 'נרות' לא מסתבר. מדובר בשעה יומם, שכן אין

הורדים – עבדא דבית חמונאי הוה... אמר: מאן דריש "מרקבר אחיך תשים עליך מלך" נמי הם אלו שאסורים על עבד להיות מלך? רבנן קם, קטלינחו לטלוחו רבנן נהרג את כל החכמים. שבקייה (התהיר) לבבא בן בוטא, למסקל עזה מניה וליטול ממנו עזותן.

(ב"ב ג' ע"ב)

בבא בן בוטא, אם כן, הוא אדם בעל מעמד בבית המדרש של בית שמאי. הגמרא מעידה על בית שמאי שאפ' בין התנאים גאוני העולם הם נחשבו לפוקחים במינו'ה (יבמות ז' ע"א). בבא בן בוטא היה אדם פיקח וחורף, אפילו ביחס לבית שמאי. ברוב המחלוקת שבשב"ס נפסקה הלכה כבית הלל. כאמור, הלכה שנוגעת לסודרי העבודה בבית המקדש, גברת סוף-סוף ידם של בית שמאי. דוקא בבא בן בוטא הוא שקדם ומכריע כבית הלל.

לבבא בן בוטא, עם כל עולמו הרווחני וההלוכי המגבוש הדיבר, יש יכולת הקשبة עמוקה גם לאלו שמחוץ לחומות חיו. זאת גם הסיבה לכך שהורדוס הותיר אותו - מלך חכמי ישראל - בחיים. למרות שרצת גдолוי עולם וחכמים עליונים, באדם זה הוא לא נגע. ואכן, ממשיכה הגמara ומספרת שבבא בן בוטא הצליח למצוא מסילות ללבו של הורדוס ולגרום לו לשככל ברוב יופי ופואר את בית המקדש.

"בבא", כפי שראיינו, הוא שער. מהו "שער"? שער הוא למעשה חור בחומה. אנשי העיר אוספים כסף, בונים חומה כדי להגן עליהם מפני האויב, ובסופו של דבר - פוערים בחומה חור, שער. השער נועד להיאנס ולצאת דרכו, אך גם הגנן והוכבש נכנסים דרך השער.

כל אדם יש שער. האדם מקיים חומות כדי להנתנק מהעולם, אבל יש לו שער, דרכו הוא מתקשר ומקיים מערכת יחסים עם שאר האנשים. יש לאלו שהיו שמאים להישאר בלי שער, בבדיות, בנחיק מוחלט: אבל אנשים רגילים - גם כשהם מבקשים להישאר מנותקים - יש להם שער.

המהר"יל כותב שאחד מהשערים של האדם הוא פניו. כמעט כל אמצעי התקשרות בין האדם לעולם - החושים מצד אחד ואמצעי היזהוי מצד שני - ממוקמים בפנים. אישיותו של אדם אמנם אינה מושפעת מזרחה פניו, אך הפנים מבטאים את האישיות

ובכלל, מהי משמעותו של בבא בן בוטא? האם אכן קרא לו כך על שם שער שהיה באותו עיר? בדרך כלל, שם שנונחים לבן מבטא דמות שמוזהבים אתה, צليل נעים לאון וכו', אך מזו אפשר שמו של בבא?

הסוגייה מוכרת את המילה "בבא" בשלושה מובנים: פתח הבית, שמו של בבא בן בוטא ושער העיר - המקום שבו אב בוטא ישב בו. אין פלא בכך שבבא בן בוטא יושב לדין דוקא בשער העיר, שהרי כבר בתורה אנו מוצאים "שופטים ושוטרים חתן לך בכל שעריך" (דברים ט"ז, יז). מרכזיותו של המונח "בבא" בסוגייה עשויה להזות קצה חוט, שיאפשר לנו לרדת לסתורו של סיפור זה.

חומר ושורשים

מיهو בבא בן בוטא? חשיבות העיסוק בדמותו מתעצמת לאור ברכתו המוזרה לאישה - "המקום יוצא מפרק שני בנימם כבבא בן בוטא". מן הסתם, בבא בן בוטא הבין שחק מקח של בוגיותו של בני הזוג קשור אליו.

את דמותו של בבא בן בוטא אנו מכירים משני מדרשים. המדרש הראשון נוגע למחלוקת שבין בית שמאי לבית הלל בשאלת האם סומכים על קרבנות ביום-טוב, והמדרש השני עוסק במעשהיו של הורדוס המלך:

לאחר ימים גברה ידן של בית שמאי ובקשו לקבוע הלכה בדבריהם. והיה שם בבא בן בוטא, מתלמידי בית שמאי ויודע שהלכה כבבית הלל. פעם אחת נכנס לעוזה ומצא אותה שוממת. אמר: "שמו בתיכון של אילו שחיימו את בית אלהינו. מה עשה? שלח והביא שלושת אלפיים תלמידים, מצאן קדר וביקרן ממומין, והעמידן בהר הבית ואמר להן: שמעוני אחי בית ישראל, כל מי שהוא רוצה – יביא עולות יביא ויסמוך, יביא שלמים ויסמוך. באותו השעה נקבעה הלכה כבבית הלל, ולא אמר אדם דבר." (ירושלמי חנוכה פ"ב ה"ג)

האישה הולכה ושבה את הנרות על ראשו של בבא בן בוטא. כפי שריאנו, בבא בן בוטא הוא אחד מגדולי תקופת התנאים. ודאי הקיף עצמו בחומרות אדרונות של דעת תורה. עם זאת, שמו מעיד עליו שהוא יודע גם לפתחות שעריהם. בבא בן בוטא מחשש את השער. הוא מסרב להישאר מנותק, ושומר על קשר עם הסביבה.

לנווד יושב אוהלים אין חומות, כיון שאין לו יותר מדי אוצרות, וגם אם יש לו - הוא יכול לנוטלים עמו ולהימלט. ככל שלאדם יש עושר רב יותר - כך מתעבותה חומותיו וקומתן עולה. אדם שעילמו הרוחני דל אינו יכול להיות פתוח; ציריך חומה כדי לפתחה בה שערים. בבא בן בוטא הוא תנא קדוש. איש אלוקים, שאף על פי כן יש בו הערכה עמוקה מאוד לאלו שבוחז. כשמו בן הוא - "בבא" - איש השער; והות עמוקה שדווקא מתוך נוצרת פתיחות ותקשנה אמיתי.

השער, המאפשר קשר בין אנשים שונים, הוא זה היוצר מתחים. אנשים שאין להם שער, אנשים הרים בלבד באיז בודך - אין להם בעיות, אין להם מתחים. הדין יושב בשער, שכן הדין - על יתרונו ועל חסרונו - הוא תוצאה של החיים ביחד, והוא זה המאפשר חיים משותפים. בבא בן בוטא ישב בשער, בתוך הדין הוא מותקף ונחבל, אך הוא איש השער. הוא יודע שמעבר לחומות יש גם ידדים, ולא רק אנשים. הוא אינו מצווה לכלא את האישה, אלא מתענין ורוצה לשמש מה גרם לה לעשות מעשה זה. הוא שומע את סיפורה של האישה, ומרגש קרפ עמוק לסיפורה. האיש ואשתו עומדים בפני בעיה המוכרת לו היטב: הם מתקשים לפתח שערם. לכן, הברכה הולמת ביותר שהוא יכול לברכם היא שיצליחו להיפתח זה זהה. שיהיו להם שני ילדים כמוותו - כמו בבא בן בוטא.

כעת, יוכל לבחון בפרשპטייה הוגנת יותר את דמותה של האישה - גיבורת הספר. ביום הראשון, האיש ביקש ממנו שני עדשים. היא לא הבינה, אך כיבדה את רצונו ובישלה לו. ביום השני, הוא ביקש ממנו סאה. שוב היא לא הבינה, אך שוב היא כיבדה אותו ולא ניסתה לפרש את רצונתו. ביום השלישי, כשבעלת ערך לה מבחן וביקש שני "בוציני", נוכל לתרגם את תשובה של האישה למילים: 'בעל היקרי! אני מכבדת את עולםך ומבינה שיש לך דברים שאין מבינה. אני רוצה להצטרף לעולמך, לפתחות אליך שעריהם. אבל אתה חייב לדעת שגם לי יש עולם,

כלפי חוץ.' הכרת פניה ענתה בהם" (ישעיה ג, ט) - והפנים מבטאים את המשמעות הפנימית של האדם. יש המצביעים על כך, ומנסים למצמצם את הבעות פניהם. אנשים אלו אינם רוצים שער, אינם רוצים תקשורת עם העולם החיצוני. כפי שכבר אמרנו, רוב האנשים רוצים לפתח שעריהם בחיים.

האיש שעליינו מסופר בגמרה הוא חריג - 'עללה חדש'. הוא גר בארץ ישראל, אך מכונה 'בן בבל'. ואכן, הוא גאה במצוואו. הגمراה אינה מוכירה את שמו, את שם הוריין, את מקום מגוריין, אלא רק את מקום מוצאו - 'בן בבל'.

זה אדם מיוחד. מעט מאוד אנשים עלו באותה תקופה מbabel לארץ ישראל. בארץ ישראל שלט הורדוס הרשע, ואילו בבל הייתה מרכז תורני עשיר. אדם זה יצא מbabel, עלה לארץ ישראל, אך נותר בה 'עוף מוזר'.

שלוש פעמים האיש מנסה לדבר עם אשתו, ושלוש פעמים הוא נכשל. הוא מנסה לפתח שער בינו לביןם, אך מתבדרה. לאחר שלוש פעמים, כאשר הוא אינו מצליח, הוא מחליט ליותר על התקשרות, ליותר על השער. 'אני נאלץ לפתח שערם', כך הוא טוען, אבל זה לא حلך. התגברתי על מבויתי, אמרתי בפירוש אני רעב, אבל נראה שהדבר אינו עולה בידיו. אולי ציריך ליותר על השער. הוא מבקש מהאישה לשבור את הנרות על השער.

הנרות שהביאה האישה הם סמל לשולם בית. בכלليل שבת Dolkim שני נרות בבית ישראל ומרבים שלום ואהבה. גם הם מתפקידים כשער, בכך שהם מונעים מהחושך לגרום להתגניות שיביאו צער וכאכ. "רישא דבבא" היא האבן שבצדיה לא יהיה שער. כיון ששער הוא בעצם חור בקיר, הרי ששורות האבנים שמעל השער אמורים לקרוא לתוכו. טכניקת בניית השערים הייתה בנית פתח עגול שהאבן המרכזית שבו - האבן הגדולה ביותר - מסותחת בצדיה שתאפשר לה לספג את הלחצים מכל הצדדים ובכך לנטרלם. האיש מתוסכל. הוא אינו כועס: לא הוא המיטה את הנרות בחתמת זעם ומרקם על האבן. הוא כועב. הוא רוצה להסתגר בתוך החומות, ולאTEM את השער שביניהם.

שגם לי לא קל ולא פשוט. אני אקשיב לך - גם אתה חייב ללמידה מי אני. תקשיב לי, וביחד נבנה את ה'ביחד'. "בוציני", לפי שפת האישה, הם נרות. האישה הביאה לו נרות, והציעה לו לפתחו אליה שעדרים. לשניינו יש עולם. בוא נקבל זה את זו, ונשמח כל אחד במה שיש לשני. הבה נפתח שעדרים זה לזה.

השער הוא חור בחומה. הוא סכנה, אך יכול להביא גם ברכה גדולה. כשהיאiosa מגיעה לבבא בן בוטא - איש השער - הוא מגלת את פניהם האמייתיים של בני הוווג. הוא אומר להם: 'שניכם בבא בן בוטא. שניכם מנסים להיפתח, ולאט לאט מתקדמים בכם. דואק אתם תוכלו לגדל בביתכם ילדים כבבא בן בוטא.'